

Eleştirel Düşünce Ve Eğitim Uygulamaları

*¹Cahit Büyükkanber, ²Murat Makaracı

¹Kimya Mühendisi, Bilim, Kültür ve Sanat Derneği, Kocaeli, Türkiye

² Mühendislik Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye

Özet

21. yüzyılda eğitimin temel odak noktası; okuma yazma ve aritmetik işlem becerileri yerine, iletişim, yüksek derecede nitelikli problem çözme becerisi, bilimsel ve teknolojik okuryazarlık olacaktır. Bu bağlamda bireyden beklenen özellikler; değerlendirme ve analiz becerileri olan, eleştirel düşünebilen, problem çözme becerileri ve stratejilerine sahip, sentez yapabilen, her türlü başvuru kaynaklarına girebilen, eksik bilgi ile karar vermeyen, iletişim becerileri yüksek olmalarıdır. Okullardaki öğrenme modeli; anlatılanlar ve okuduklarımızın koşulsuz kabul edilmesi üzerine kuruludur. Okunan veya anlatılan bilgi üzerinde geçmişteki deneyimlerimizden yeteri kadar yararlanmadan, yüzeysel öğrenmelerle geçmektedir. Öğrenme temelde okuma ile başlar ve öğrenmenin çoğu okuma yolu ile olmuştur. Dolayısı ile okuma çok önemlidir. Okuma sırasında düşünme ve kavrama becerilerimizi artırdığımız sürece konulara vakıf olmamız artar. Eleştirel okuma ve eleştirel düşünmeyi de yapabiliyorsak eğer, daha özgün bir öğrenme biçimi elde ederiz. Eleştirel düşünceyi ölçmek kolay değildir. Bu çalışmanın amacı; ülkemizde yapılan eleştirel düşünce üzerine olan akademik çalışmaların irdelenmesi ve sonuçları üzerinden gelecekte yapılabilecek metodolojiler üzerine bir yaklaşım sunmaktır.

Anahtar kelimeler: Eleştirel düşünme, düşünme becerileri, eğitim, Eleştirel düşünme eğilimi

1. Giriş

Akademik beceri ve okuma becerisinin, eleştirel düşünme gücünün gelişmesinde yeterli olmadığı, ancak bu beceriler uygulamaya konulup, deneyim arttırıldığında eleştirel düşünme gücünde gelişme olacağı belirtilmektedir [1]. Bizi ikna etmeye çalışan çok fazla kişinin ve çok fazla bilginin olduğu dünyaya karşı savunma mekanizmaları geliştirilmesi gerekmektedir.. Geliştireceğimiz mekanizmalar sayesinde; araştıran, meraklı, sorgulayan, iyi donanımlı, açık fikirli, esnek, dürüst, kişisel ön yargılardan arınmış, temkinli, karışık konularda sistematik davranabilen, kritik seçimlerde makul, sonuçları aramada inatçı/hırslı bireyler olmalarıdır. Eleştirel düşünme kavramı, son yıllarda eğitim alanında en fazla üzerinde durulan konulardan birini oluşturmaktadır. Eğitim sisteminin, okulların ve öğretmenlerin kaliteleri sorgulandıkça, eğitim sisteminden geçen bireylerin Millî Eğitimin amaçlarında belirtilen nitelikler ve beceriler doğrultusunda yetiştirilemedikleri noktasında bir görüş birliğine varılmaktadır. Bu tür eleştiriler

yapan uzmanların üzerinde durdukları ortak noktalar ise, okullarda yapılan eğitimin genelde ezbere dayalı olması, öğrencilerin zihinsel yönden gelişmelerini sağlayacak, düşünme becerilerini geliştirecek yöntem ve etkinliklere fazla yer verilmemesi ve en önemli başarı kriterinin not olması vb. gibi hususlardır [2].

Oysa, yirmi birinci yüzyılda eğitim programlarının öğrencilere çok yönlü, soyut, eleştirel, yaratıcı, bağımsız düşünme, problem çözme, etkili iletişim becerileri kazanma, bilgi üretme, öğrenmeyi öğrenme, kendilerini değerli hissetme, kapasitelerine güvenme ve farklılıklara değer verme gibi konularda rehberlik etmesi gerekmektedir [3].

Bireylerin düşünme becerilerinin gelişmesinde ailenin yanında, şüphesiz okul ve özelde öğretmen önemli bir rol oynamaktadır. Ailede anne ve baba, sınıfta öğretmen, bireyin ya da öğrencinin çeşitli düşünme becerilerini kazanması ve bunları gerçek yaşamında etkili biçimde kullanmasında pay sahibidirler [2].

Ailelerdeki çocuklara olan yaklaşım bireyin öz güvenini kırıcı ve düşünme yetilerini örseleyici şekildedir. Eğer bir şey sormak istiyor veya bir şey beyan etmek istiyorsa “sonra bakarız”, “sonra söylersin”, “şimdi müsait değilim” ifadeleri çok kullanılır. Çocuklar bir şey ürettikleri zaman ise “icat çıkarma” ifadesi de çok kullanılır. Özellikle velilerin “sen sus”, “sen daha çocuksun” gibi ifadeleri, çocukları da ilgilendiren konularda çocukların fikirlerini de sormamak, eleştirel düşünme becerisini kazanılmaması üzerine ciddi bir etki oluşturmaktadır. Monolog bir eğitim sisteminin varlığından bahsedebiliriz.

Okulda öğrenmeyi engelleyen etmenlerin başında ise ders kitaplarının farklı düşünmeye izin vermeyen, kesin yargılar içeren ve son noktayı koyan ifade tarzı vardır. Ders kitaplarındaki, düşünceye sınır çizen bu ifade tarzı değişse daha başarılı olunacaktır. Nitekim alternatif düşünceleri ortaya koyan ve düşünceye sınır çizmeyen ders kitapları daha zevkle okunur ve başarılı olunur [2].

Ülkemizde “eleştiriye” yönelik genel algımız, “Bir kimseyi, bir olayı ya da bir nesneyi kötü yönleriyle ele alarak, onu ayıplamak ya da her şeyi reddetmek.” şeklindedir. Türk Dil Kurumu’nun tarifinde ise, “bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek maksadıyla incelemesi” şeklinde tanımlanmaktadır [4].

Düşünen, üreten ve sağlıklı benlik kavramına sahip öğrenciler yetiştirmek için, Eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcı düşünme gibi yeteneklerin geliştirilmesine yönelik ciddi çalışmalar yapılması gerekmektedir. Özellikle “Çoklu Zekâ Teorisi”, “Yapılandırıcılık”, “Öğretimin Yeniden Yapılandırılması” ve “Farklı Öğrenme İhtiyaçlarını Karşılacak Ders İşleme Tarzı” “Düşünmeyi Düşünme”, “Öğrenmeyi Öğrenme” “Eleştirel Düşünme” ve “Beyin Temelli Öğrenme Kuramları”nın öğretilmesi kavratılması, kavranması gerekir. Düşünme ve eleştirel düşünce vb. leri hiçbir zaman “reçeteler” veya “yemek tarifleri” şeklinde verilemez. Çünkü insanların, genetik yapıları ve çevresel etkiler sonucu sahip oldukları farklı düşünme tarzına bağlı olarak her insanın öğrenme ihtiyacı da farklıdır.

Yeni yemek yapmaya başlayan bir insan önce tariflere göre yemek yapmaya başlar ama sonradan kendi sitilini geliştirir. Düşünmede başlangıçta var olan reçetelere bakmak biraz işi kolaylaştırır ama özgün olmadığı için kendinde fazla duramaz özgün hale geldiğinde ise eleştirel düşünce becerileri kazanılmış olur.

Eğitimde çeşitli alanlarda ölçülebilir elle tutulabilir çalışmalar ve sonuçları hakkında neler yapılmış bunlara bakabilir ve buna göre önümüzdeki yol haritalarını çizmek daha da kolay olabilecektir. Eleştirel düşünceyi ölçmek çok da kolay değildir. Dünyada ve ülkemizde de uygulanan metotlar mevcuttur. Bu metotların ne kadarının hangi ölçüde başarılı olduğu da ayrı bir inceleme konusudur. Bizim kültürümüze ve toplum yapımıza uygun mu? sorusunu sorup, uygun değilse bizim kültürümüze uygun belki yeniden farklı farklı bir birini karşılıklı doğrulamalarla test edebilecek yaş, okul, bölgelere göre testler geliştirmeliyiz.

2. Yöntem

Bu bölümde, somut bilimsel örnekler üzerinden konuya yaklaşılarak yapılmış saha çalışmalarına değinilmiştir. Bunlardan bazıları, **“Problem, Problem Çözme ve Eleştirel Düşünme”** [5], **“Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi”** [6], **“Eleştirel düşünme; ölçme araçlarının incelenmesi ve bir güvenilirlik çalışması”** [7], **“Eleştirel Düşünme Gücü ile Cinsiyet , Yaş ve Sınıf Düzeyi”** [8], **“Sosyal Bilgiler Etkinliklerinin Eleştirel Düşünmeye Uygunluğu”** [9] olarak ele alınmıştır.

Matematik Öğretiminde Eleştirel Düşünme

Türnüklü ve Yeşildere'nin [5] çalışmasında matematik öğretiminin temel amaçlarından bir tanesi olan problem çözme becerisi, eleştirel düşünmenin gelişiminde etkili olabileceği tezi üzerinde durulmuştur. Aşağıdaki özet bölüm bu çalışmadan alıntılanmış olup çalışma sonucunda öğretmen adaylarının eleştirel düşünme düzeyleri için çıkarımda bulunulmuştur. Bu çalışmaya göre;

“ Problem, Problem Çözme ve Eleştirel Düşünme [5] ,

Eleştirel düşünme, her sektörde çalışan bireyin ihtiyaç duyacağı ve sahip olması gereken bir beceridir. Matematik öğretiminin temel amaçlarından bir tanesi olan problem çözme becerisi, eleştirel düşünmenin gelişiminde etkili olabilir. Bu araştırmanın amacı matematiksel problem çözenin eleştirel düşünme becerisini kazandırmadaki önemini vurgulamak ve matematik öğretmen adaylarının eleştirel düşünme düzeylerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla matematiksel eleştirel düşünme problemleri ölçüğü geliştirilerek 227 ilköğretim matematik öğretmen adayına uygulandı. Elde edilen sonuçlardan hareketle eleştirel düşünmenin değerlendirilmesi ve gelişimine etkili olabilecek matematik problemlerinin nasıl olması gerektiği ile ilgili kriterler belirlendi.

Bu araştırmanın örneklemini, Türkiye’de Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi

İlköğretim Matematik Öğretmenliği 3. ve 4. sınıfta öğrenim görmekte olan öğretmen adayları oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğrenciler, uygun örnekleme yöntemi ile belirlendi. Araştırma için hazırlanan araçları toplam 277 matematik öğretmen adayı yanıtlamıştır. Bunların 91 tanesi 3. sınıf, 136 tanesi 4. Sınıf öğrencilerindedir.

Bu araştırmada 4 değişik türde problem üretilmiştir

1. Sizce neden kanalizasyon, telefon, su kanallarının kapak yüzeylerinin daire şeklinde yapılması tercih edilmektedir? Aklınıza gelen tüm olası sebepleri ifade ediniz. Size en uygun gelen açıklamayı nedenleri ile belirtiniz.

2. İntegral almayı bilmediğinizi düşünün. Düzgün şekle sahip olamayan geometrikşekillerin alanını nasıl hesaplayabilirsiniz?

3. Ayşe, Nalan, Sibel, Aydan ve Neşe alışveriş merkezine kıyafet almaya girerler. İçlerinden bir tanesi aralarından ayrıldığında diğer dördü yan yana durmakta olankabinlerde giysi denemeye başlarlar.

-Ayşe, Nalan'ın yanındaki kabinde değildir.

-Sibel giysi denememektedir.

-Adı aynı harfle başlayan iki kişi yan yana olan kabinlerdedir.

-İkinci ve dördüncü kabinde bulunan kişilerin isimlerindeki harflerin toplamı, birinci ve üçüncü kabinde bulunan kişilerin isimlerindeki harflerin toplamına eşittir.

Yukarıda sıralanan şartları sağlayan hangi sıralamalar yapılabilir? Aklınıza gelen olasılıkları, nedenleri ile ifade ediniz.

4. Sevda ile Derya kendi aralarında sayı bulmaca oyunu oynarlar. Sevda aklından 4 basamaklı bir sayı tutar ve Derya'nın tahminleri doğrultusunda verdiği cevaplar yoluyla Derya bu sayıyı altı tahminde yanıtlar. Derya'nın tahminleri ve Sevda'nın bu tahminlere verdiği cevaplar aşağıdaki gibidir.

1. Tahmin: 1742 2 rakam doğru ancak yerleri yanlış

2. Tahmin: 2000 1 rakam doğru, yeri de doğru

3. Tahmin: 2700 1 rakam doğru, yeri de doğru

4. Tahmin: 2040 1 rakam ve yeri doğru; 1 rakam doğru yeri yanlış

5. Tahmin: 2356 3 rakam doğru, yeri de doğru

6. Tahmin: 2060 1 rakam doğru, yeri de doğru

a) Sizce Sevda'nın aklından tuttuğu sayı nedir? Düşünce biçiminizi ifade ediniz.

b) Derya neden ikinci tahmini yapmış olabilir? Mantıksal bir gerekçesi olabilir mi?

c) Bu oyunda başarılı olabilmek için strateji geliştirilebilir mi? Ayrıntılarıyla açıklayınız.

Bu araştırmada geliştirilen problemler bireylerin konu ile bilgisi olmasa dahi çözüm üretme imkânını sağlamaktadır. Aynı zamanda çözümlerinin doğruluğuna ikna için imkân verilmektedir (çözüm basamaklarını gösterme). Problemlerin günlük hayat öğeleri içermesi bireyin alan bilgisi olmasa da bir çözüm üretmesine imkanvermektedir. Ayrıca çeşitli düşünme süreçlerinin kullanıldığı mantık problemleri veyaoyunlar da kullanılabilir türde problemler olacaktır. Bu araştırmada olduğu gibi, butür problemleri çözmeye bireylerin kullandıkları stratejilerini ifade etmelerini istemek, onların eleştirel düşünme düzeylerini yansıtmaya imkân sağlamıştır.

“Bu durumda çalışmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun “eleştirel düşünme

düzeylerinin yüksek olmadığı görülmekte ancak, düşük olduğu da söylenemez.” [5] çıkarımına ulaşılmıştır.

Eleştirel Düşünme Eğilimi ile Ebeveyn Eğitim Düzeyi İlişkisi

Tümkiye ve Aybek [6] tarafından üniversite öğrencileri üzerinde California Eleştirel Düşünme Eğilimi ölçeği kullanılarak yapılan istatistiksel çalışmada, annesi yükseköğretim ve üstü eğitim düzeyinde olan öğrencilerin en yüksek eleştirel düşünme puan ortalamalarına sahip oldukları sonucundan hareketle, eğitilmiş annelerin yetiştirdiği çocukların eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki özet bölümünde bu çalışmalarından alıntılar yapılmıştır. Bu çalışmaya göre;

“ Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi [6]

Bu araştırmanın temel amacı; üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırma Çukurova Üniversitesinde 2006–2007 bahar yarıyılında öğrenim gören öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya gönüllü olmak üzere değişik fakültelerden toplam 353 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin 175’i kız, 178’i erkektir. Çalışmada, ölçme aracı olarak California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu’ndan yararlanılmıştır. Verilerin analizinde tek yönlü varyans ve aşamalı regresyon analizi teknikleri kullanılmıştır. Anlamlı farklılıkların olduğu gruplarda farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Scheffe-F testinden yararlanılmıştır.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri ile “anne eğitim düzeyi” “algılanan anne-baba tutumu” ve “algılanan baskın kişilik özelliği” değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini yordayan en önemli sosyo-demografik özelliklerin neler olduğunu bulmak amacıyla aşamalı regresyon analizinden yararlanılmış ve yordayıcı değişkenlerin sırasıyla; algılanan anne-baba tutumu, baskın kişilik özelliği ve anne eğitim düzeyinin olduğu görülmüştür.” [6] sonucuna ulaşılmıştır.

Eleştirel Düşünmeyi Ölçme Araçları

Vural ve Kutlu [7] eleştirel düşünmenin ölçülmesi için tasarlanan ve yaygın olarak kullanılan ölçekleri araştırmış ve bu testlerin niteliksel yönlerini incelemiştir. Aşağıdaki özet bölümünde bu çalışmalarından alıntılar yapılmıştır. Bu çalışmaya göre;

“ Eleştirel Düşünme Ölçme Araçlarının İncelenmesi Ve Güvenirlik Çalışması [7]

Eleştirel düşünmenin ölçülmesi için pek çok yola başvurulduğu görülmektedir. Bunlar çeşitli testler, gözlem tekniği, bireysel görüşmeler ve bu tekniklerin kombinasyonlarından oluşmaktadır.

Çok yönlü testler yaygın olarak kullanılan ölçme araçlarıdır. Bu testlerin, elle

kolayca doldurulabilme ve kolay değerlendirilme gibi avantajları bulunmaktadır.

Yaygın olarak kullanılan çok yönlü testler şu şekildedir

- Cornell Eleştirel Düşünme Testi, Düzey X- Cornell Critical Thinking Test,

Level X- (1985), Robert Ennis ve Jason Millman tarafından geliştirilen test, temel eğitim 4. sınıftan üniversiteye kadar kullanılabilir niteliktedir. Bu testin Level Z versiyonu ise ortaöğretim düzeyinden itibaren kullanılmaya elverişlidir. Testin bu versiyonu üniversite öğrencileri hatta yetişkinler için de uygundur.

- Ennis- Weir Eleştirel Düşünme Yazılı Testi- Ennis-Weir Critical Thinking Essay Test- (1985), Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyi için tasarlanmıştır. Test özellikle belli bir programın etkisini sınamak için, öntest-sontest olarak desenlenmiş araştırmalar için uygun bir ölçme aracı olarak tasarlanmıştır.

- New Jersey Akıl Yürütme Becerileri Testi- New Jersey Test of Reasoning Skills- (1983), Virginia Shipman tarafından geliştirilmiştir. Temel eğitim 5. sınıf düzeyinden üniversite düzeyine kadar kullanılabilme özelliğine sahiptir. Test maddelerinin yarıya yakını “çıkartım” becerilerini ölçmeye yöneliktir.

- Watson Glaser Eleştirel Akıl Yürütme Gücü Testi- Watson-Glaser Critical Thinking Appraisal- (1980), ortaöğretim 1. sınıf öğrencileri ve üzeri için uygun olan bu ölçek, Watson ve Glaser tarafından geliştirilmiştir. Test, soru örnekleri ve ek bilgiler de içererek kullanıcıya yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Özetle, eleştirel düşünme becerilerini ölçmek amacıyla, farklı yaş düzeylerine ve amaçlara yönelik hazırlanmış pek çok testin bulunduğunu söylemek olasıdır ” [7] çıkarımında bulunmaktadırlar.

Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Düzeyinin Etkisi

Ay ve Akgöl tarafından yapılan **Eleştirel Düşünme Gücü ile Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Düzeyi** [8] çalışmasında cinsiyet ve yaş değişkeni ile eleştirel düşünme arasındaki ilişkileri belirleyerek eleştirel düşünme faktörlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ortaöğretim öğrencilerinin eleştirel düşünme gücü ile cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi arasındaki ilişkiler nelerdir? sorusuna cevaplar aranmıştır. Araştırma yönetimi olarak Düzce il merkezindeki 1379 ortaöğretim öğrencisi üzerinde Watson-Glaser Eleştirel Akıl Yürütme Gücü Testinin (WGEAGT) YM formu kullanılmıştır. Bu araştırma ile kız öğrencilerin eleştirel düşünme gücü açısından erkek öğrencilere göre daha güçlü oldukları ve yaş ilerledikçe öğrencilerin eleştirel düşünme güçlerinde artış görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Ders Etkinliklerinin Eleştirel Düşünmeye Katkısı

Demir ve arkadaşlarının [9] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıf çalışma kitaplarındaki etkinlikleri eleştirel düşünmeye “orta düzeyde uygun” olarak değerlendirdikleri, 4. sınıfta “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinin, 5. sınıfta ise “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinin sınıf öğretmeni adaylarına göre diğer ünitelerden daha çok eleştirel düşünmeyi desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Aşağıdaki özet bölümünde bu çalışmalarından alıntılar yapılmıştır. Bu çalışmaya göre;

“ Sosyal Bilgiler Etkinliklerinin Eleştirel Düşünmeye Uygunluğu[9]

Araştırmanın evreni Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ABD’ nda öğrenim gören 3.sınıf öğrencilerinden (186 öğrenci) oluşmaktadır. 3. sınıf öğrencileri henüz öğretmenlik uygulaması derslerini almamış olsalar bile uygulama bazında etkinliklerin değerlendirilmesi amaçlanmadığından bu durum uygun görülmüştür. Bu doğrultuda bahar yarıyılı sonunda (sosyal bilgiler öğretimi dersini almış) anabilim dalında öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarından 172’ sine ulaşılmış ve eleştirel düşünme becerileri “Watson-Glaser Eleştirel Akıl Yürütme Gücü Testi” yardımıyla ölçülerek araştırmaya dâhil edilecek sınıf öğretmeni adayları (146) belirlenmiştir. Böylece araştırmanın örnekleme 146 sınıf öğretmeni adayından oluşmuştur. Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerinin düzeyini ölçmenin amacı sosyal bilgiler etkinliklerinin eleştirel düşünmeye uygunluğunu değerlendirip değerlendiremeyeceklerini ortaya çıkarmaktır. Toplam 100 sorudan oluşan ve her bir doğru cevabın “1 puan” la kodlandığı ölçekte “50 puan” örnekleme alınacak sınıf öğretmeni adaylarını belirlemede alt puan olarak alınmış ve 50 puanın altında puan alan sınıf öğretmeni adayları araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu şekilde 172 sınıf öğretmeninin %15’ inin yani 26’ sının 50 puan altında bir eleştirel düşünme puanı alması da dikkate değer bir durumdur. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ABD 3. sınıflarında öğrenim gören 146 öğretmen adayının katıldığı araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar şunlardır: - Anabilim Dalında öğrenim gören 172 öğretmen adayının WatsonGlaser Eleştirel Akıl Yürütme Gücü Testi’nden 146’sı 50 puan ve üzeri puan almışlardır.- Sınıf öğretmeni adaylarının 4-5. sınıf sosyal bilgiler etkinliklerini eleştirel düşünmeye orta düzeyde uygun bulmaktadırlar. - Sınıf öğretmeni adaylarının %21,9’u 4. sınıf “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinin etkinliklerinin eleştirel düşünmeyi diğer ünite etkinliklerinden daha çok eleştirel düşünmeyi destekler olarak değerlendirmiştir. - Sınıf öğretmeni adaylarının %23,3’ü 5. sınıf “Bölgemizi Tanıyalım”ünitesinin etkinliklerinin eleştirel düşünmeyi diğer ünite etkinliklerinden daha çok eleştirel düşünmeyi destekler olarak değerlendirmiştir. - Sınıf öğretmeni adaylarının puanlarında “cinsiyet” değişkeni açısından anlamlı bir farklılık ortaya çıkmadığı görülmüştür. - Sınıf öğretmeni adaylarının puanlarında “öğretim türü” değişkeni açısından da anlamlı bir farklılık ortaya çıkmadığı görülmüştür” [9] sonuçlarına ulaşmaktadırlar.

3. Sonuçlar

Üniversitelerde yapılan bu testler bazı veriler sağlamaktadır. Bu veriler doğrultusunda ölçülebilir bilgilere ulaşılmıştır. Eleştirel düşünce için önemli faktörler; aile, çevre, okul, eğitim materyalleri ve bu materyalleri sunan öğretmenlerdir. Ailelerin farkındalığının artırılması için sivil toplum derneklerine, üniversitelere, öğretmen sendikalarına büyük görevler düşmektedir.

Özetle, eleştirel düşünme becerilerini kazanma konusunda en önemli faktörün öğretmenlerin eğitimi olduğu kanısına varılmıştır. Öğretmenler eleştirel düşünce becerilerini kazanmaları durumunda ancak kendi öğrencilerine bu becerileri kazandırabilirler.

Eğitim materyallerinden ders kitaplarının farklı düşünmeye izin vermeyen, düşünceye sınır çizen

ifade tarzlarının değişmesi gerekmektedir. Ders kitapları alternatif düşüncelere imkân veren düşünceye sınır koymayan tarzda yazılması öğrencilerin eleştirel düşünceye olan yatkınlığını artıracaktır. İlkokuldan itibaren hatta anaokulundan itibaren eleştirel düşünce becerilerini artırabilecek sınıflandırılmış bir çok kaynağın oluşturulması gerekmektedir.

Üniversitelerimizde bütün bölümlerde başlangıç orta ve ileri düzeyde eğitim modülleri oluşturulmalıdır. Eğitimin evrensel ve toplumsal kültürün farklı olduğu gözönüne alınarak, özgün test metotları geliştirilmeli ve eğitim sisteminde başta “eğiticilerin eğitimi” olmak üzere eleştirel düşünce eğilimlerini artıracak aksiyoner planlar üretilmelidir.

Referanslar

- [1] Büyükkanber C. KAD (Kritik Analitik Düşünce) Üzerine – 3. İnternet erişimi Mart 2015: <http://www.kocaeliaydinlarocagi.org.tr/Yazi.aspx?ID=4244>
- [2] Özdemir SM. Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2005; 3: 1-17.
- [3] Özden Y. Öğrenme ve Öğretme. Pagem Yayınları; 2005.
- [4] TDK Büyük Türkçe Sözlüğü. İnternet erişimi Mart 2015. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.54ae822165d588.58671507
- [5] Türnüklü EB, Yeşildere S. Problem, Problem Çözme ve Eleştirel Düşünme Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2005; 3:107-123.
- [6] Tümkaya S, Aybek B. Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2008; 2: 387-402.
- [7] Vural R, Kutlu O. Eleştirel Düşünme Ölçme Araçlarının İncelenmesi Ve Güvenirlik Çalışması. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004; 13: 189-199.
- [8] Ay Ş, Akgöl H. Eleştirel Düşünme Gücü ile Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Düzeyi. Kuramsal Eğitimbilim, 2008; 1: 65-75.
- [9] Demir MK, Tutkun T, Şahin Ç, Genç SZ. Sosyal Bilgiler Etkinliklerinin Eleştirel Düşünmeye Uygunluğu. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2014; 7: 217-229.